

دانشگاه پیام نور

مرکز کرج

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد (M.A)

رشته: حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان پایان نامه:

مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی

استاد راهنما:

دکتر کریم بخنوه

نگارنده:

محمد امین خسروانی

آبان ۱۳۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور
مرکز کرج

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد (M.A)
رشته: حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان پایان نامه:

مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی

استاد راهنما:

دکتر کریم بخنوه

نگارنده:

محمد امین خسروانی

آبان ۱۳۹۵

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه پیام نور
استان البرز

تاریخ:
شماره:
پیوست:

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

آقای محمدامین خسروانی
دانشجوی رشته حقوق جزا و جرم شناسی
به شماره دانشجویی ۹۲۴۱۱۹۲۷۵

تحت عنوان:
مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد نامبرده با حضور هیات داوران در مورخ ۹۵/۰۸/۰۵ ساعت ۱۱/۳۰ صبح در محل مرکز کرج برگزار و پس از بررسی، پایان نامه مذکور به شرح زیر ارزیابی گردید.

نمره دفاع بر مبنای ۱۸	نمره دستاورد پژوهشی *	نمره نهایی
۱۷/۵	=	۱۷/۵
هفده و پنج	=	هفده و پنج
	درجه ارزیابی	ب

امضاء	محل خدمت	مرتبه دانشگاهی	نام و نام خانوادگی	هیات داوران
	دانشگاه پیام نور	استادیار	دکتر کریم بخنوه	استاد راهنما
	دانشگاه پیام نور	استادیار	دکتر رامین پورسعید	استاد داور
	دانشگاه پیام نور	استادیار	دکتر کریم بخنوه	نماینده تحصیلات تکمیلی

نمره نامبرده بر اساس بخشنامه ها و دستورالعمل های مربوط به دستاوردهای پژوهشی مستخرج محاسبه و در تاریخ / / نهایی شده است.

کارشناس مسئول پژوهشی مرکز کرج
ملکه غفاری مولان

* نمره دستاورد پژوهشی برابر دستورالعمل مربوط در مهلت مقرر پس از دفاع تعیین شده و توسط کارشناس پژوهشی محاسبه و نمره نهایی اعلام می گردد.

کرج، بین میدان توحید و
میدان شهدا، پلاک ۳۲
دانشگاه پیام نور استان البرز
کد پستی، ۳۱۳۴۸-۵۵۸۷۱
تلفن: ۳۲۲۸۳۰۰۰۰
نمابر: ۳۲۲۱۱۱۰۰
<http://alborz.pnu.ac.ir>

دانشگاه پیام نور

واحد کرج

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب محمدمبین خسروانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته تخصصی در رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی که در تاریخ ۱۳۹۵/۸/۵ از پایان نامه خود تحت عنوان **مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه خوب** دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و.....) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و.... از این پایان نامه داشته باشم، با ذکر نام استادان راهنما و مشاور و درج نام دانشگاه پیام نور اقدام خواهم کرد.

۴- چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

محمدبین خسروانی
تاریخ و امضاء ۹۵ / ۸ / ۵

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده.....
۲	فصل اول: کلیات طرح تحقیق.....
۳	مقدمه.....
۴	۱-۱- بیان مساله.....
۵	۱-۲- هدف اصلی.....
۵	۱-۳- اهداف فرعی.....
۵	۱-۴- سوالات تحقیق.....
۵	۱-۴-۱- سوال اصلی.....
۵	۲-۴-۱- سوالات فرعی.....
۵	۱-۵- فرضیه اصلی.....
۵	۱-۶- فرضیات فرعی.....
۶	۱-۷- پیشینه تحقیق.....
۶	۱-۸- روش تحقیق.....
۷	۱-۹- مبحث دوم: مسئولیت پزشکی.....
۷	۱-۹-۱- گفتار اول: مفهوم شناسی مسئولیت پزشکی.....
۷	۲-۹-۱- گفتار دوم: اقسام مسئولیت قانونی.....
۷	۱-۲-۹-۱- بند اول: مسئولیت کیفری.....
۷	۲-۲-۹-۱- بند دوم: مسئولیت مدنی.....
۸	۳-۹-۱- گفتار سوم: رابطه حقوقی بیمار و پزشک.....
۸	۴-۹-۱- گفتار چهارم: مسئولیت پزشکی.....
۹	۵-۹-۱- گفتار پنجم: موجبات مسئولیت پزشک.....
۹	۶-۹-۱- گفتار ششم: مسئولیت اخلاقی.....
۱۱	فصل دوم: رویکرد فقهی و حقوقی به مسئولیت پزشکی.....
۱۲	۲-۱- مبحث اول: ماهیت و ارکان مسئولیت پزشک.....
۱۲	۱-۱-۲- گفتار اول: مفهوم مسئولیت اخلاقی.....
۱۲	۲-۱-۲- گفتار دوم: ماهیت اخلاق پزشکی.....

- ۳-۱-۲-گفتار سوم: مسئولیت انتظامی پزشک.....۱۴
- ۲-۱-۴-گفتار چهارم: ماهیت مسئولیت کیفری پزشک.....۱۴
- ۲-۲-مبحث دوم: ماهیت و ارکان مسئولیت مدنی پزشک.....۱۵
- ۲-۱-۲-۱-بند اول: قهری بودن مسئولیت پزشک.....۱۶
- ۲-۲-۲-گفتار دوم: مفهوم مسئولیت قراردادی.....۱۷
- ۲-۲-۳-گفتار سوم: ماهیت تعهد پزشک.....۱۸
- ۲-۲-۳-۱-بند اول: دیدگاه قائلین به «تعهد به نتیجه».....۱۸
- ۲-۲-۳-۲-بند دوم: قائلین به «تعهد به وسیله» بودن مسئولیت پزشک.....۱۹
- ۲-۲-۴-گفتار چهارم: ماهیت قرارداد معالجه.....۲۱
- ۲-۲-۴-۱-بند اول: نظریه اجاره بودن قرارداد معالجه.....۲۱
- ۲-۲-۴-۲-بند دوم: نظریه جعاله بودن عقد معالجه.....۲۲
- ۲-۲-۴-۳-بند سوم: نظریه وکالت.....۲۲
- ۲-۲-۴-۴-بند چهارم: نظریه عقد نامعین.....۲۲
- ۲-۲-۵-گفتار پنجم: مفهوم و معیار سنجش خطای پزشکی.....۲۳
- ۲-۲-۶-گفتار ششم: مصادیق عمومی خطای پزشک.....۲۴
- ۲-۲-۶-۱-بند اول: مرحله تشخیص.....۲۴
- ۲-۲-۶-۲-بند دوم: خطای در معالجه.....۲۴
- ۲-۲-۶-۳-بند سوم: خطا در عمل جراحی.....۲۵
- ۲-۲-۷-گفتار هفتم: عدم اخذ رضایت.....۲۵
- ۲-۲-۷-۱-بند اول: مفهوم حقوق رضایت.....۲۵
- ۲-۲-۷-۲-بند دوم: انواع رضایت.....۲۶
- ۲-۲-۷-۳-بند سوم: آگاهانه بودن رضایت.....۲۶
- ۲-۲-۷-۴-بند چهارم: قلمرو رضایت.....۲۷
- ۲-۲-۸-مبحث چهارم: تاثیر فقه بر علم حقوق.....۲۸
- ۲-۲-۸-۱-گفتار اول: پزشکی از منظر اسلام.....۲۹
- ۲-۲-۸-۱-۱-بند اول: اجرت پزشک.....۲۹
- ۲-۲-۸-۱-۲-بند دوم: زندانی ساختن پزشکان نادان.....۲۹
- ۲-۲-۸-۱-۳-بند سوم: ضمانت پزشک نادان.....۳۰
- ۲-۲-۸-۲-گفتار دوم: ضمانت پزشک در فقه شیعه.....۳۰

- ۳۱-۲-۸-۳-گفتار سوم:نظر مشهور فقهای امامیه.....
- ۳۱-۲-۸-۳-۱-بند اول: روایات.....
- ۳۱-۲-۸-۳-۲-بند دوم: قواعد فقه.....
- ۳۲-۲-۸-۳-۳-بند سوم: اجماع.....
- ۳۲-۲-۸-۴-گفتار چهارم: نظریه غیر مشهور فقهای امامیه.....
- ۳۲-۲-۸-۴-۱-بند اول: اصل برائت اصل برائت مستلزم عدم ضمان و مسئولیت.....
- ۳۲-۲-۸-۴-۲-بند دوم: اذن شرع و عقل.....
- ۳۳-۲-۸-۴-۳-بند سوم: اذن بیمار یا ولی بیمار به درمان.....
- ۳۳-۲-۸-۴-۴-بند چهارم: قاعده احسان.....
- ۳۳-۲-۸-۴-۵-بند پنجم: روایات.....
- ۳۴-۲-۸-۵-گفتار پنجم: فقه اهل سنت (مثل دیدگاه غیر مشهور).....
- ۳۴-۲-۸-۵-۱-بند اول: حنفیان.....
- ۳۴-۲-۸-۵-۲-بند دوم: شافعیان.....
- ۳۴-۲-۸-۵-۳-بند سوم: حنبلیان.....
- ۳۵-۲-۸-۵-۴-بند چهارم: مالکیان.....

فصل سوم: مسئولیت و سیاست جنایی ایران در قبال کادر پزشکی و درمانی

- ۳-۱-۳-۱-مبحث اول: مسئولیت و منابع اصلی مداخله گران درمان.....
- ۳-۱-۱-۱-گفتار اول: بیان مسئولیت.....
- ۳-۱-۲-۱-گفتار دوم: منابع اصلی مسئولیت کیفری مداخله گران درمان.....
- ۳-۱-۳-۱-گفتار سوم: مسئولیت تیم پزشکی.....
- ۳-۱-۴-۱-گفتار چهارم: حکم قضایی یک پرونده.....
- ۳-۱-۵-۱-گفتار پنجم: قوانین ماهوی.....
- ۳-۱-۶-۱-گفتار ششم: نحوه قانونی أخذ رضایت از بیمار.....
- ۳-۱-۷-۱-گفتار هفتم: بیان ماهیت و انواع سبب.....
- ۳-۱-۸-۱-گفتار هشتم: تفسیر مواد ۳۶۳ تا ۳۶۶ قانون مجازات اسلامی.....
- ۳-۱-۹-۱-گفتار نهم: برائت.....
- ۳-۱-۱۰-۱-گفتار دهم: اضطرار در اعمال جراحی یا طبی.....
- ۳-۱-۱۱-۱-گفتار یازدهم: مشروعیت اعمال جراحی ترمیمی.....
- ۳-۱-۱۲-۱-گفتار دوازدهم: کیفیات مخففه در جرایم پزشکی.....

- ۳-۱-۱۲-۱- بنداول: قتل عمد..... ۴۸
- ۳-۱-۱۲-۲- بنددوم: قتل و صدمات بدنی شبه عمد در فرآیند درمان..... ۴۹
- ۳-۱-۱۲-۳- بندسوم: قتل و صدمات بدنی در حکم شبه عمد..... ۴۹
- ۳-۱-۱۳- گفتارسیزدهم: مسئولیت مدنی خارج از قرارداد کادر درمانی غیر پزشک..... ۵۰
- ۳-۱-۱۴- گفتار چهاردهم: نظریه مسئولیت ناخدای کشتی..... ۵۱
- ۳-۱-۱۵- گفتار پانزدهم: مسئولیت مدنی قراردادی کادر درمانی غیر پزشک..... ۵۳
- ۳-۲-۳- مبحث دوم: رویکرد سیاست جنایی ایران در قبال جرایم پزشکی..... ۵۵
- ۳-۲-۱- گفتار اول: معنا شناسی مسئولیت پزشکی..... ۵۵
- ۳-۲-۲- گفتار دوم: مبانی مسئولیت پزشکی..... ۵۶
- ۳-۲-۲-۱- بند اول: نظریه تقصیر..... ۵۶
- ۳-۲-۲-۲- بند دوم: نظریه خطر..... ۵۷
- ۳-۲-۲-۳- گفتار سوم: مبانی توجیه اعمال پزشکی..... ۵۷
- ۳-۲-۲-۱- بند اول: اخذ مجوز اشتغال..... ۵۷
- ۳-۲-۲-۲- بند دوم: قصد درمان..... ۵۸
- ۳-۲-۲-۴- گفتار چهارم: ضرورت انجام اعمال طبی یا جراحی..... ۵۹
- ۳-۲-۲-۵- گفتار پنجم: مشروعیت اعمال طبی یا جراحی..... ۵۹
- ۳-۲-۲-۶- گفتار ششم: اجازه‌ی قانون..... ۵۹
- ۳-۲-۲-۷- گفتار هفتم: اخذ برداشت..... ۶۰
- ۳-۲-۲-۸- گفتار هشتم: ارکان مسئولیت کیفری پزشک..... ۶۲
- ۳-۲-۲-۹- گفتار نهم: سیاست جنایی قضایی پیرامون جرایم پزشکی..... ۶۴
- ۳-۲-۲-۱۰- گفتار دهم: سیاست جنایی اجرایی پیرامون جرایم پزشکی..... ۶۶

فصل چهارم: رویکرد قوانین مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و ۱۳۹۲ به مسئولیت پزشک

- ۶۷.....
- ۴-۱- مبحث اول: رویکرد قوانین مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و ۱۳۹۲ به مسئولیت پزشک..... ۶۸
- ۴-۱-۱- گفتار اول: رویکرد قوانین مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و ۱۳۹۲..... ۶۸
- ۴-۱-۲- گفتار دوم: واکاوی تبصره ۱ ماده ۴۹۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ جمهوری اسلامی ایران در خصوص مسئولیت پرستاران..... ۶۹
- ۴-۲- مبحث دوم: مسئولیت کادر درمانی..... ۷۷
- ۴-۲-۱- گفتار اول: مسئولیت کادر درمانی در قانون ۱۳۹۲..... ۷۷

۸۲	۴-۲-۲- گفتار دوم: اجتماع سبب و مباشر.....
۸۵	۳-۴- مبحث سوم: مسئولیت مجموعه درمانی و شرایط آن.....
۸۵	۴-۳-۱- گفتار اول: مسئولیت مجموعه درمانی از اعمال همکاران.....
۸۶	۴-۳-۲- گفتار دوم: مسئولیت پزشکان سرپرست یا انترهای بیمارستان نسبت به اعمال انترن‌ها و رزیدنتها.....
۸۶	۴-۳-۳- گفتار سوم: مسئولیت کیفری ناشی از عمل دیگری.....
۸۶	۴-۳-۴- گفتار چهارم: مبنای حقوقی مسئولیت جزایی به دلیل عمل دیگر.....
۸۷	۴-۳-۵- گفتار پنجم: شرایط تحقق این نوع مسئولیت.....
۸۹	۴-۳-۶- گفتار ششم: عملکرد بیمار در دریافت مراقبت‌های پزشکی.....
۹۱	۴-۳-۶-۱- بند اول: امتناع از درمان با زمینه مذهبی.....
۹۱	۴-۳-۶-۲- بند دوم: امتناع از درمان به دلیل کهولت سن و یا بیماری ذهنی.....
۹۱	۴-۳-۶-۳- بند سوم: ترک بیمارستان.....
۹۲	۴-۳-۶-۴- بند چهارم: اصرار بیمار به معالجه و درمان توسط پزشک علی‌رغم اطلاع وی از عدم تخصص خاص پزشک.....
۹۲	۴-۴- مبحث چهارم: تله مدیسین (پزشکی از راه دور) از منظر حقوقی.....
۹۳	۴-۴-۱- گفتار اول: جلب رضایت آگاهانه بیمار در تله مدیسین.....
۹۳	۴-۴-۱-۱- بند اول: روابط بیماران و ارائه‌کنندگان خدمات بهداشتی درمانی در تله مدیسین.....
۹۳	۴-۴-۱-۲- بند دوم: رابطه بیمار با مرکز درمانی و پزشک حاضر در مرکز.....
۹۴	۴-۴-۱-۳- بند سوم: رابطه بیمار و پزشک خارج از مرکز درمانی (پزشک راه دور).....
۹۵	۴-۴-۲- گفتار دوم: مسئولیت ضرر و زیان وارد شده بر بیمار در تله مدیسین.....
۹۵	۴-۴-۲-۱- بند اول: مسئولیت مراکز درمانی.....
۹۶	۴-۴-۲-۲- بند دوم: مسئولیت پزشک داخل در مرکز درمانی هنگام خدمات تله مدیسین.....
۹۷	۴-۴-۲-۳- بند سوم: مسئولیت پزشک خارج از مرکز درمانی (پزشک راه دور).....
۹۹	فصل پنجم: پیشنهادات و نتیجه گیری
۱۰۰	۱-۵- پیشنهادات.....
۱۰۲	۲-۵- نتیجه گیری.....
۱۰۵	منابع و ماخذ.....

چکیده

قصور کادر درمانی غیر پزشک ممکن است باعث ورود ضرر مالی، جانی یا معنوی به بیمار یا اولیای دم وی گردد که قاعدتاً به موجب قانون موجب مسئولیت و ضمان می‌شود. در نظام حقوقی ایران، اگر ضرر جانی به شخصی وارد شود، مرتکب، مجرم تلقی شده و مسئولیت جزایی خواهد داشت و از این رو در صدمات بدنی، مسئولیت مدنی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. با این حال در برخی موارد امکان طرح دعوی کیفری وجود نداشته یا قصور موجب ورود ضرر و زیان مادی یا معنوی می‌گردد که به دلیل فقدان وصف کیفری، موجب مسئولیت مدنی می‌شود.

مقررات تازه تقنین شده‌ی قانون مجازات، با سلب ضمان مطلق از پزشک ماهر و تعدیل کردن آن ضمان بر مبنای تقصیر، قواعد مطلوبی را به ارمغان آورده است. در این قانون با رویکردی جدید به سبب رفع کاستی‌های قبل ضمن دادن آزادی عمل بیشتر به پزشک به حمایت از وی برخاسته است.

در این جستار ضمن بیان سیر قوانین موضوعه در ایران که در باب مسئولیت پزشکی مطرح شده به تحلیل مواد قانونی موجود در این باب در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ پرداخته میشود. ابهام‌هایی در بطن برخی مواد این قانون وجود دارد از جمله تعارضی که بین ماده‌ی ۴۹۲ و تبصره‌ی یک ماده‌ی ۴۹۶ به چشم می‌خورد که باید آن را تعدیل کرد و که وجه تعدیل آن پرداخته شده است. از طرفی تله مدیسین به معنای پزشکی از راه دور یکی از طرق ارائه خدمات بهداشتی درمانی است که با استفاده از فناوری نوین و تجهیزات مدرن ارائه می‌شود. ارائه خدمات تله مدیسین به بیماران، نیازمند کسب رضایت آگاهانه آنان از نحوه ارائه خدمات، روش درمان و میزان خطرات احتمالی این روش است. ارائه کنندگان خدمات تله مدیسین گاه پزشکان و گاه مراکز درمانی هستند. زمانی که این خدمات توسط پزشکان ارائه می‌شود طرف قرارداد بیمار، پزشک است.

کلید واژه‌ها: مسئولیت قراردادی، مسئولیت غیرقراردادی، عملیات پزشکی، تله مدیسین

فصل اول:

کلیات طرح تحقیق

مقدمه

ضرورت حفظ حیات، سلامتی و درمان بیماران از سویی و لزوم حمایت از پزشکان منصف و با اخلاقی که هم خود را صرف مداوای بیماران می‌کنند از سوی دیگر، ایجاب می‌کرد تا ضمن تعیین قواعد و مقررات حاکم بر اعمال متصدیان مربوط به درمان، میزان و شرایط مسئولیت یا عدم مسئولیت پزشکان تشریح شود. در قانون مجازات سابق پزشک به عنوان مسئول مطلق شناخته می‌شد که این موضوع با اصل برائت همخوانی نداشت، لذا تدوین قانونی منطبق با موازین اخلاقی و عرفی در باب حقوق پزشکی ضرورت بازنگری در قوانین موجود را می‌طلبید و ایجاب می‌کرد تا ضمن تنظیم مقررات حاکم، میزان و شرایط مسئولیت آن‌ها تشریح شود. قانون جدید مجازات به این مهم پرداخته و با اختصاص چهار ماده (مواد ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷) در باب حرفه‌ی پزشکی به عنوان حساس‌ترین روابط انسانی واجتماعی ضمن دادن آزادی عمل بیش‌تر به حمایت از پزشکان برخاسته و خلأهای قانونی گذشته را از این حرفه برچیده است. با توجه به این که فناوری و وسایل کاربردی پزشکی نسبت به گذشته در امر پزشکی در طیف وسیع مورد استفاده‌ی عملی قرار می‌گیرد، ضرورت اطمینان خاطر دادن به کادر درمان به عنوان حامیان سلامت، امر حیاتی و اجتناب ناپذیر بود که در قانون جدید این مهم تحقق پذیرفته و ضمن صحه گذاشتن بر قول فقهای غیر مشهور که قائل به عدم ضمان پزشک بودند، اتخاذ این رویکرد در جهت عدالت شغلی با توجه به فلسفه‌ی حرفه‌ی پزشکی، جلوگیری از تشتت و پراکندگی آراء در این باب و لزوم اعطای طیب خاطر به متصدیان این حرفه منطقی به نظر می‌رسد و میتواند ضمن نزدیک تر شدن به عدالت و حق، گامی در جهت اعتلای علم حقوق پزشکی باشد. با توجه به بحث‌های فقهی و قانونی در زمینه مسئولیت کادر درمانی در مقابل بیمار این پایان نامه در چهار فصل به شرح زیر تنظیم می‌شود:

۱- فصل اول کلیات تحقیق و مفاهیم تحقیق می‌باشد؛

۲- فصل دوم: رویکرد فقهی و حقوقی به مسئولیت پزشکی؛

۳- فصل سوم: بیان مسوولیت و سیاست جنایی ایران در قبال کادر پزشکی و درمانی؛

۴- فصل چهارم: رویکرد قوانین مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و ۱۳۹۲ به مسئولیت پزشک.

۱-۱- بیان مساله

مسئولیت مدنی کلیه افرادی که در چرخه درمان یک بیمار دخیل هستند، یکی از مباحث مهم حقوق مسئولیت مدنی است که در کشورهای مختلف مورد بحث واقع و آراء مهمی راجع به آن صادر شده است. مسئولیت پزشکی عبارت است از مسئولیت حقوقی، کیفری و حرفه‌ای پزشک و تمامی صاحبان حرف پزشکی و وابسته در برابر بیمار در رابطه با هرگونه کوتاهی و خطا اعم از عمدی یا سهوی در معالجه یا اقدامات درمانی و افشاء اسرار و اطلاعات پزشکی بیماران می‌باشد. در نظام حقوقی ایران، ارکان تحقق مسئولیت مدنی مجموعه درمانی عبارتند از: الف - بروز خطای پزشکی و درمانی؛ ب - ورود خسارت به بیمار؛ ج - احراز رابطه سببیت میان خطای وارده و بروز خسارت. در صورتی که شخصی از تعهداتی که به موجب قانون یا مقررات بر عهده وی گذاشته شده سرپیچی کند (فعل زیانبار) و در نتیجه این تخلف خسارتی به دیگری وارد آید باید از عهده خسارت برآمده و آن را جبران نماید (ره پیک؛ ۱۳۸۸، ص ۴۲). مسئولیت مدنی عنوانی است که برای بیان تعهد شخص به جبران خسارت ناروایی که به دیگری وارد شده است استفاده می‌شود (خدابخشی؛ ۱۳۸۸، ص ۱۰). شاغلین حرف وابسته پزشکی نیز از این قاعده کلی مستثنی نیستند. به موجب قواعد عمومی و نیز مقررات خاص، تکالیفی بر عهده کادر درمانی قرار داده شده که عدم رعایت آنها، در صورتی که موجب خسارت گردد، ایجاد ضمان خواهد کرد. این تکالیف به طور کلی به دو دسته تقسیم می‌شوند. اول: وظایفی که کادر درمانی غیر پزشک موظف به اجرای آنها هستند و ترک این امور قصور محسوب می‌گردد (فعل). و این عمل باعث آسیب به بیمار شود. اقداماتی که نباید توسط کادر درمانی انجام شود و انجام آنها قصور محسوب می‌شود (ترک فعل). کادر درمانی بر اساس دو مبنای متفاوت ممکن است ضامن باشد که بنا به نظر اکثر حقوقدانان (کاتوزیان؛ ۱۳۸۷، ص ۱۲۳). اگر زیان‌دیده مبنای غیر قراردادی را انتخاب نماید، می‌تواند مستقیماً علیه کادر درمانی شکایت کند و با اثبات ارکان مسئولیت مدنی (فعل زیانبار، ورود ضرر و رابطه سببیت بین این دو) خسارت یا دیه خود را از آنها مطالبه نماید. در صورتی که زیان‌دیده قرارداد را مبنای اقامه دعوا قرار دهد در این صورت نمی‌تواند مستقیماً علیه کادر درمانی اقامه دعوا نماید زیرا همانطور که گفته شد قراردادی بین کادر درمانی و بیمار وجود ندارد بلکه این مرکز درمانی است که با بیمار قرارداد منعقد کرده و در صورت نقض قرارداد مسئول خواهد بود. بر مبنای مطالب فوق می‌توان این سوال را مطرح نمود، مسئولیت گروه درمان و غیر درمانی در عملیات پزشکی در قوانین ایران چیست؟ هدف اصلی این رساله روشن شدن مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی در فقه و حقوق ایران می‌باشد. توجه روز افزون به این موضوعات و اهمیت کسب اطلاعات در زمینه وضعیت مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی در فقه و حقوق ایران از ضروریات زندگی کنونی بشر است. پس در این رساله در پی اهداف زیر می‌باشیم:

۲-۱-هدف اصلی

شناسایی مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی در فقه و حقوق ایران.

۳-۱-اهداف فرعی

- ۱-شناسایی مسئولیت مدنی قراردادی کادر درمانی غیر پزشک، در حقوق ایران؛
- ۲-شناسایی مسئولیت مدنی غیر قرار دادی کادر درمانی غیر پزشک، در حقوق ایران؛
- ۳-شناسایی دیدگاههای فقه امامیه در مورد مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی.

۴-۱-سوالات تحقیق

۱-۴-۱-سوال اصلی

مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی در فقه و حقوق ایران چگونه پیش بینی شده است؟

۲-۴-۱-سوالات فرعی

- ۱- مسئولیت مدنی قراردادی کادر درمانی غیر پزشک، در حقوق ایران چگونه پیش بینی شده است؟
- ۲- مسئولیت مدنی غیر قراردادی کادر درمانی غیر پزشک، در حقوق ایران چگونه پیش بینی شده است؟
- ۳- آیا دیدگاههای فقهی امامیه در مورد مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی قابل تطبیق است؟

۵-۱-فرضیه اصلی

به نظر می‌رسد مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی در فقه و حقوق ایران پیش بینی شده است.

۶-۱-فرضیات فرعی

- ۱-به نظر می‌رسد مسئولیت مدنی قراردادی کادر درمانی غیر پزشک، در حقوق ایران پیش بینی شده است.
- ۲-به نظر می‌رسد مسئولیت مدنی غیر قرار دادی کادر درمانی غیر پزشک، در حقوق ایران پیش بینی شده است.
- ۳-به نظر می‌رسد دیدگاههای فقهی امامیه در مورد مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی قابل تطبیق است.

۷-۱- پیشینه تحقیق

- علی اکبر فرح زادی، حسین اعظمی چهاربرج، (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای تحت عنوان، مسئولیت کادر درمانی غیر پزشک. در نظام حقوقی ایران، اگر ضرر جانی به شخصی وارد شود، مرتکب، مجرم تلقی شده و مسئولیت جزایی خواهد داشت و از این رو در صدمات بدنی، مسئولیت مدنی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. علی‌رغم این موضوع در برخی موارد امکان طرح دعوای کیفری وجود نداشته یا قصور موجب ورود ضرر و زیان مادی یا معنوی می‌گردد که به دلیل فقدان وصف کیفری، موجب مسئولیت مدنی می‌شود.

۲- حسن مرادزاده، حدیثه سالارکریمی، (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان: مسئولیت مدنی مجموعه درمانی در آیین آراء مراجع قضایی با نگاهی به کمیسیون‌های تخصصی پزشکی قانونی. در نظام حقوقی ایران، تاکنون در زمینه مسئولیت‌های پزشکی به جز چند ماده محدود در قانون مجازات اسلامی که از فقه اقتباس شده قانون خاصی به تصویب نرسیده است و دعوای مسئولیت مدنی پزشکی بر مبنای قواعد سنتی حل و فصل می‌شوند، ضمن بررسی نمونه‌هایی از آراء محاکم تلاش شده است ضرورت تغییر در نظام مسئولیت مدنی پزشکی و تصویب مقرراتی ویژه در حقوق ایران و ایجاد نظام خاص جبران خسارت ناشی از حوادث پزشکی تبیین شود.

۳- حدیثه سالارکریمی، سید نبی موسوی شهابی، آریا حجازی، (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان: مسئولیت گروه درمانی ناشی از اعمال همکاران، دانشجویان و بیماران در حوادث پزشکی. با توجه به بررسی آراء دادگاه‌ها و مراجع قضایی و پزشکی به نظر می‌رسد: قانونگذار در برخی موارد برای اشخاص معین، فرض مسئولیت کرده و این اماره قانونی، استثنایی بر قواعد عمومی مسئولیت به شمار می‌رود زیرا طبق این قواعد شخص زیان دیده باید تقصیر عامل زیان و وجود رابطه سببیت بین خطای مذکور و زیان حاصل را برای دادگاه ثابت کند در حالی که در موارد فرض قانونی مسئولیت بار اثبات وقوع تقصیر و رابطه سببیت بین تقصیر و زیان پیش آمده از عهده شخص زیان دیده بر داشته شده است. در این موارد در حقیقت اماره قانونی بر وجود قبلی تقصیر و رابطه سببیت میان آن و ضرر پیش آمده وجود دارد.

۴- میری، اسماعیل، (۱۳۹۴)، پایان نامه با عنوان: مسئولیت جزایی کادر درمانی غیر پزشک در حقوق ایران. با تصویب موادی در حقوق جزایی ایران، پزشک و کادر درمانی غیر پزشک را در تمامی مواردی که به بیمار خسارت و صدمات جانی، روحی و روانی وارد ساخته باشند، ضامن در پرداخت خسارات و دیات می‌داند و البته در برخی موارد مسئولیت کیفری منتفی ولیکن متصدی امور درمانی به خسارات وارده محکوم می‌شود.

۸-۱- روش تحقیق:

در این نوشتار تلاش می‌شود که تمامی مطالب مرتبط با مسئولیت شرکت و معاونت در عملیات پزشکی در فقه و حقوق ایران مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد و لذا از روش توصیفی، تحلیلی و گردآوری مطالب به صورت کتابخانه‌ای با مطالعه کتب، مجلات، پایان نامه‌ها و مشاوره با اساتید انجام می‌شود.

۹-۱- مبحث دوم: مسئولیت پزشکی

۹-۱-۱- گفتار اول: مفهوم شناسی مسئولیت پزشکی

تعریف لغوی و تعریف اصطلاحی مسئولیت: مسئولیت در لغت، به معنی پرسش، مورد سؤال واقع شدن و به مفهوم تفکیک وظیفه آمده است.^۱ در اصطلاح؛ عبارت است از تعهد قانونی شخص به دفع ضرر دیگری که وی به وجود آورده است خواه ناشی از تقصیر خود وی باشد یا از فعالیت او ایجاد شده باشد.^۲ مسئولیت در معنای لاتین مترادف عبارت responsibility قرار می‌گیرد که از معنای پاسخگو بودن (response) مشتق می‌شود. در معنای حقوقی و مدنی مسئولیت عبارتست از تکلیف قانونی شخص در عدم وارد نمودن ضرر به دیگری بصورت مستقیم یا غیر مستقیم.^۳ و در معنای فقهی و شرعی نیز مسئولیت مترادف با عبارت ضمان بکار گرفته شده است و کسی را که مسئولیت بر ذمه و عهده او قرار می‌گیرد مسوول یا ضامن می‌نامند.^۴

۹-۱-۲- گفتار دوم: اقسام مسئولیت قانونی

۹-۱-۲-۱- بند اول: مسئولیت کیفری

مسئولیت کیفری مسئولیت مرتکب جرمی از جرایم مصرح در قانون است. همچنین مسئولیتی است که مرتکب عمل مجرمانه علاوه بر عدم اطلاع باید دارای اراده سوء نیت یا قصد مجرمانه بوده، رابطه علیت بین عمل ارتكابی و نتیجه حاصل از جرم باید وجود داشته باشد تا بتوان عمل انجام شده را به مرتکب منتسب نمود. شخص مسوول به یکی از مجازات‌های مقرر در قانون خواهد رسید و بعلاوه باید از عهده خسارت مدعی خصوصی هم برآید.

۹-۱-۲-۲- بند دوم: مسئولیت مدنی

مسئولیت مدنی عبارت است از تعهد و الزامی که شخص به جبران زیان وارد شده به دیگری دارد، اعم از این که زیان مذکور در اثر عمل شخص مسوول یا عمل اشخاص وابسته به او و یا ناشی از اشیاء و اموال تحت مالکیت یا تصرف او باشد. در هر موردی که شخص موظف به جبران خسارت دیگری باشد، در برابر او مسئولیت مدنی دارد یا ضامن است.^۵

۱- عمید، حسن (۱۳۷۵)، فرهنگ عمید، انتشارات جاویدان، چاپ یازدهم، تهران، ص ۹۵.

۲- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش، ابن سینا، چاپ اول، تهران، ۱۳۴۶، ص ۶۴۲.

۳- خلیلی فر، حمید، مسئولیت حقوقی پزشک، ۱۳۸۹/۱۰/۱۴.

<http://www.haghgostar.ir/ShowPost.aspx?ID=386>

۴- همان.

۵- همان.

۳-۹-۱- گفتار سوم: رابطه حقوقی بیمار و پزشک

تا زمانی که مشکلی در امر درمان میان پزشک و بیمار حادث نشود، از این رابطه حقوقی و آثار و نتایج آن صحبتی به میان نمی‌آید و به شیوه متداول، بیمار به یک پزشک مراجعه می‌نماید و پزشک نیز طبق عرف و عادت اقدامات پزشکی خود را شروع می‌کند؛ در حالی که بر این انتخاب و مراجعه به پزشک معین و پذیرش درمان و معالجه بیمار از ناحیه پزشک آثار حقوقی و شرایطی حاکم است؛ چراکه در اثر این رفتار متقابل یک قرارداد خصوصی به نام قرارداد درمان منعقد می‌شود.^۱

۴-۹-۱- گفتار چهارم: مسئولیت پزشکی

مسئولیت پزشکی یکی از مسائل اساسی حقوق پزشکی است که در رابطه پزشک و بیمار مطرح می‌شود. در واقع، رابطه پزشک و بیمار به منزله عقدی است که میان آن دو منعقد گشته و به موجب این رابطه حقوقی، پزشک به عنوان بازیگر فعال این رابطه، در برابر خدمات علمی خود همانگونه که نفعی عاید وی می‌گردد، واجد تکالیفی است که در ادبیات حقوقی به مسئولیت تعبیر می‌گردد.

بدین سان، زمانی که از «مسئولیت» یاد می‌شود، مقصود گستره معنایی حقوقی این واژه است که آثار و پیامدهای حقوقی نیز به همراه دارد. در این راستا، پزشک در حیطه تخصص خویش و به اندازه تواناییها و قابلیت‌های علمی اش، بر وفق نظامات مقرر وظیفه دارد ضمن عنایت به حفظ اسرار این رابطه و عدم افشای آنها، در درمان و معالجه بیمار همت گمارد و هرگونه «خطا و قصور» از سوی وی، موجب تحقق مسئولیت حقوقی و کیفری خواهد بود. در واقع، زمانی که میان بیمار و پزشک رابطه‌ای حقوقی برقرار می‌گردد، مسئولیت پزشک در این زمینه تبلور می‌یابد و ضمانت اجرای قصور و خطا در مسئولیت پزشکی ناشی از این رابطه، موجب ظهور و بروز «مسئولیت حقوقی و کیفری» برحسب مورد می‌گردد.^۲

مسئولیت مدنی هنگامی مطرح می‌شود که در نتیجه اعمال پزشکی زیانی متوجه اشخاص حقیقی گردد. این مسئولیت با جبران ضرر و زیان وارد شده قابل جبران است و پزشکان هنگامی که به واسطه قصور پزشکی محکوم شوند، شخصا یا با توجه به این که قبلا خود را در مقابل مسئولیت مدنی بیمه نموده اند، از طریق شرکتهای بیمه نسبت به جبران خسارت اقدام می‌نمایند. یعنی اینکه در این نوع از مسئولیت، جبران ضرر و زیان و صدمات جسمانی وارد به بیمار از طریق پرداخت پول امکان پذیر است. در مسئولیتهای جزایی یا کیفری ضرر و زیان ناشی از اعمال پزشکی متوجه شخص نیست، بلکه جامعه در مقابل اینگونه اعمال متضرر شده است. مثلا صدور گواهی خلاف واقع یا اینکه پزشکی اقدام به عمل سقط جنایی کند وزائو نیز

^۱ - درباباری، محمد زمان، مبانی مسئولیت حرفه‌ای پزشک، ۸۷/۰۸/۱۴.

<http://bpdanesh.ir/detailnews.asp?id=7156>

^۲ - تعریف مسئولیت پزشکی، به نقل از سایت: <http://law-land.ir>

فوت کند که در این حالت فرد هم از نظر جزایی مسئول است و هم در مقابل اولیای دم و بستگان متوفیه مسئولیت مدنی دارد!

۵-۹-۱- گفتار پنجم: موجبات مسئولیت پزشک

موجبات مسئولیت پزشک را این گونه دسته بندی کرده‌اند:

۱- عمد؛ ۲- خطا؛ ۳- مخالفت با اصول حرفه پزشکی؛ ۴- ندانستن اصول حرفه پزشکی؛ ۵- تخلف از اذن بیمار؛ ۶- تخلف از اذن ولی بیمار؛ ۷- فریب؛ ۸- ترک معالجه؛ ۹- معالجات ممنوع؛ ۱۰- افشای اسرار بیماران.

بنابراین موضوع مسئولیت پزشکی بررسی انواع جنایات پزشک، اثبات اینکه آیا این جنایات سبب ایجاد مسئولیت برای او می‌شود یا خیر، بیان چگونگی اثبات آن علیه پزشک و ذکر اثری که بر این اثبات مترتب است، می‌باشد. بعضی دیگر از حقوقدانان مسئولیت پزشک را از اقسام مسئولیت حرفه‌ای می‌دانند و بنابراین نخست باید مسئولیت حرفه‌ای را تعریف کنیم. قبلاً گفته شد که مسئولیت انواع مختلفی دارد، اینک از دیدگاه دیگر ممکن است مسئولیت با توجه به حرفه شخص و در بین صنف خاصی مورد نظر باشد، در این صورت چنانچه فردی از آن حرفه مرتکب اعمالی بر خلاف اخلاق، عرف یا مقررات آن حرفه گردد، با او برخورد می‌شود. به همین ترتیب در حرفه پزشکی مجموعه قواعد و مقرراتی وجود دارد که رعایت آنها از طرف پزشکان لازم است و در صورت تخلف مجازات‌هایی بر متخلفین اعمال می‌شود. این مسئولیت را که ناشی از تقصیر انضباطی می‌باشد، مسئولیت حرفه‌ای می‌گویند.

ممکن است فردی مرتکب خطای حرفه‌ای شود که با توجه به نتیجه‌اش مسئولیت جزایی، مسئولیت مدنی یا تنبیه انضباطی برای او در نظر گرفته شود. در مواردی هم امکان دارد که دارای مسئولیت توأم جزایی و مدنی باشد با علاوه بر اینها از نظر انضباطی نیز مسئول شناخته شود^۱.

۶-۹-۱- گفتار ششم: مسئولیت اخلاقی

مسئولیت اخلاقی عبارتست از مسئولیتی که قانونگذار به بیان و ایجاد آن نپرداخته و به معنی مسئولیت عرفی، اخلاقی و اجتماعی پزشک، از دیدگاه دین و هنجارهای دورنی وی است. در مسئولیت قانونی، انجام فعل و ورود ضرر، شرط تحقق مسئولیت است برخلاف مسئولیت، مسئولیت حقوقی آن است که مواردی در

۱- گودرزی، فرامرزی، کیانی، مهرزاد، (۱۳۸۹)، پزشکی قانونی برای دانشجویان رشته حقوق، تهران: انتشارات سمت، چاپ هفتم، ص ۲۷.

۲- مسئولیت پزشکی، به نقل از سایت: